

Лекція 18

Тема 5.1. Розбудова України як незалежної держави.

1. Закон України «Про правонаступництво» від 12 вересня 1991 р., його зміст і значення. Постанова Верховної Ради України від 12 вересня 1991 р. «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР».
2. Заява глав держав Білорусії, Росії та України від 08.12.1991 р. та «Угода про створення Співдружності незалежних держав».
3. Розбудова суверенної держави України.

Література:

1. Заруба В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В. М. Заруба. - К.: Істина, 2006, Тема 11
2. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В. М. Іванов. - К.: Атіка, 2007, ч. II. Розділ 16
3. Музиченко П.П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П.П. Музиченко. - К.: Знання, 2007, стор. 597-604
4. Історія держави і права України: Підручник / [В.І.Батрименко, Л. О. Зайцев, О. Л. Копиленко та ін.]; За ред. А. С. Чайковського. - К.: Юрінком Інтер, 2003, лекція 18

Електронні підручники:

1. <http://www.rulit.me/books/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-pidruchnik-download-free-404489.html>
2. <http://www.rulit.me/books/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-pidruchnik-read-404489-348.html>
3. <http://westudents.com.ua/knigi/417-storya-derjavi-prava-ukrani-muzichenko-pp.html>
4. <http://westudents.com.ua/knigi/419-storya-derjavi-ta-prava-ukrani-trofanchuk-g.html>

1. У зв'язку з проголошенням нової держави **24 серпня 1991 р.** – нового повноправного суб'єкта міжнародно-правових відносин, постало питання: як бути з Українською РСР її законодавством, державними органами.

Використовуючи досвід державотворчої діяльності УНР і ЗУНР, досвід європейських держав, **12 вересня 1991 р.** прийнято закон «Про правонаступництво України». У ньому зазначалося, що з моменту проголошення незалежної України найвищим органом влади є **Верховна Рада** в існуючому депутатському складі: Вона повинна діяти до скликання Установчих зборів або нових виборів у парламенті.

Органи влади, управління, судів, прокуратури мали діяти також до створення нових. Цей закон розв'язав питання щодо території, населення, правової й державотворчої спадщини нової Української держави та перехід до неї прав і обов'язків від радянської України. Законом підтверджувалась чинність Конституції, законів та інших нормативних актів УРСР на території республіки, якщо вони не суперечать законам України, ухваленим після 24 серпня 1991 р.

Крім того **12 вересня 1991 р.** прийнята Постанова Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР».

Таким чином, перехід від статусу союзної республіки з обмеженим суверенітетом і вихід України на історичну авансцену як незалежної самостійної держави відбувся мирним еволюційним шляхом. Він передбачав реформування існуючих органів влади та створення нових, які мали відповідати принципам незалежної держави.

2. Через тиждень після Всеукраїнського референдуму, **8 грудня 1991 р.** у Білорусії (Біловезька Пуца) на зустрічі керівників України, Росії та Білорусії (Л. Кравчук, Б. Єльцин, С. Шушкевич) було підписано **Угоду про створення Співдружності**

Незалежних Держав (СНД). Ця угода фактично припинила існування СРСР: **«Союз РСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність, припиняє своє існування...»** Наприкінці 1991 р. до СНД приєдналися Азербайджан, Узбекистан, Киргистан, Молдова та інші держави. СРСР не дожив до свого 70- річного ювілею один рік.

10 грудня 1991 р. Верховна Рада України ратифікувала **Угоду про створення СНД**. **21 грудня 1991 р.** в Алма-Аті керівники держав-членів СНД підписали **Декларацію про СНД, СРСР припинив своє існування.**

3. Проголошення Української держави зумовило необхідність визначити правовий статус її населення. Верховна Рада України **8 жовтня 1991 р.** ухвалила Закон **«Про громадянство України»**. Громадянами України проголошувались *«особи, які не момент набрання чинності цього закону проживали в Україні, незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду й характеру занять, які не є громадянами інших держав і які не заперечують проти набуття громадянства України»*.

Громадянство України набували й особи, які перебували за межами України, за державним направленням, на військовій службі чи на навчанні, якщо вони народилися чи довели, що постійно проживали на території України. Ці особи не повинні були мати громадянство інших держав і не пізніше як через рік після набрання чинності цього закону виявити бажання стати громадянами України.

У листопаді 1991 р. прийнято **Закон «Про державний кордон»**, яким визначався порядок охорони державного кордону України.

Беручи до уваги, що на території України проживали громадяни понад 100 національностей, які разом з українцями становили 52-х млн. народ України, **1 листопада 1991 р.** Верховна Рада прийняла **«Декларацію прав національностей України»**.

Наголошувалося, що Українська держава гарантує всім народам, національним групам, народам, що проживають на її території, рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права. Усім громадянам України кожної національності гарантується право сповідувати свою релігію, використовувати свою національну символіку, відзначати свої національні свята тощо.

Забезпеченню міжнаціональної злагоди сприяло прийняття **25 червня 1992 р.** Верховною Радою **Закону «Про національні меншини в Україні»**. Проголошувалося, що держава гарантує рівні права і свободи всім громадянам, незалежно від національного походження, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення. Передбачався комплекс заходів щодо вільного національно-культурного розвитку національних меншин.

Важливе значення для становлення суверенної Української держави стало законодавче визначення головних державних символів. **15 січня 1992 р.** Президія Верховної Ради видала Указ **«Про Державний гімн України»**, яким було затверджено музичну редакцію Державного гімну (автор музики М. Вербицький). Постановою Верховної Ради від **28 січня 1992 р.** затверджено **Державний прапор України** – національний синьо-жовтий прапор. Верховна Рада постановою від **19 лютого 1992 р.** затвердила тризуб як малий герб України, вважаючи його головним елементом великого герба України.

Досить інтенсивним був процес входження нової Української держави до світового співтовариства. Уже **2 грудня 1991 р.**, на другий день після референдуму, суверенну Україну визнала Польща, а протягом грудня – ще 68 держав світу, в тому числі всі найбільш розвинені і впливові (5 грудня – Росія, 25 грудня – США). У стислі терміни створювалися дипломатичні та консульські представництва України за кордоном.

Складовою частиною зовнішньополітичної й зовнішньоекономічної діяльності стало створення державної митниці. Правову основу організації митної справи в Україні

заклали **Закон «Про митну справу в Українській РСР» від 25 червня 1991 р.**, яким було започатковано створення державного комітету митного контролю, митних органів і митниці України, та **Митний кодекс України, прийнятий 12 грудня 1991 р.**

Після розпаду Радянського Союзу України дістався третій за розмірами (після США і Росії) ядерний потенціал. Здійснюючи проголошення у Декларації про державний суверенітет намір стати постійно нейтральною державою з неядерним статусом, Україна відмовилась від ядерної зброї. Незважаючи на протести радикально налаштованих депутатів, Верховна Рада **16 липня 1994 р.** ухвалила рішення про приєднання України до Договору щодо нерозповсюдження ядерної зброї за умови надання гарантій безпеки з боку ядерних держав. У цьому ж році лідери України, США, Великобританії та Росії підписали **Меморандум** про гарантії безпеки України взамін на проголошення Україною без'ядерного статусу (**Будапештський меморандум**). В 1996 р. процес вивезення ядерної зброї з території України завершився, Україна отримала статус без'ядерної держави.

Особливе місце в розбудові незалежного держави відводилося створенню власних Збройних Сил. Першим кроком до цього стала Постанова Верховної Ради від **24 серпня 1991 р. «Про військові формування на території України»**, згідно з якою парламентові підпорядковувалися всі війська, дислоковані на території республіки.

Концептуальні та юридичні засади створення Збройних Сил України та оборони країни визначають прийняті Верховною Радою 11 листопада 1991 р. Постанова «Про концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України», **воєнна доктрина 19 жовтня 1993 р.**, а також **Закони від 6 грудня 1991 р. «Про оборону України». «Про Збройні Сили України»**. У воєнній доктрині наголошувалось, що «Україна застосовує свої Збройні сили виключно у випадках збройної агресії проти неї та посягань на її територіальну цілісність, недоторканність державних кордонів або при виконанні своїх міжнародних зобов'язань».

Загальне керівництво Збройними Силами покладалося на Президента України, як Головнокомандувача Збройних Сил України, й голову Ради оборони України, безпосереднє – на Міністерство оборони України.

Організаційно-правові основи та порядок проходження військової служби визначався **Законом України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р.** Виходячи з права людини й громадянина на свободу совісті **Закон України «Про альтернативну (невійськову службу)» від 12 грудня 1991 р.** надав право на альтернативну (невійськову) службу громадянам України, віросповідання яких не допускає користування зброєю та служби у збройних силах..

Законом від 4 листопада 1991 р. на базі внутрішніх військ було створено **Національну гвардію України**.

Державний лад України пострадянського періоду мав перехідний характер. Вищим органом держави залишалася **Верховна Рада України**. Становленню українського парламентаризму сприяло прийняття **17 листопада 1992 р. Закону «Про статус народного депутата України»**. Зроблено рішучі кроки на шляху реформування виконавчих структур. Міністерства позбавлялися права безпосередньо управляти підприємствами і мали відповідати за реалізацію державної політики у відповідних галузях. **5 березня 1992 р.** Верховна Рада прийняла Закон **«Про представників Президента України»**. Відповідно до нього в областях, районах та м. Києві і Севастополі формувались нові органи влади – місцеві адміністрації. Їх очолювали представники президента, яких він призначав особисто. Однак у **жовтні 1994 р.** інститут представників Президента було ліквідовано, функції виконавчої влади переходили до виконкомів рад.

Законом від 27 березня 1992 р. Верховна Рада вивела місцеві Ради із системи органів державної влади, надавши їм статус **органів місцевого та регіонального самоврядування**.

З прийняття **Конституції 28 червня 1996 р.** завершився процес становлення політичної системи Української держави.